

zanje ovih ciljeva. To, naravno, utječe na polazište prema kojemu se tranzicijski procesi u Hrvatskoj odvijaju u bitno drugačijem gospodarskom, političkom, kulturnom i socijalnom okruženju od onog u kojem se nalaze ostale zemlje europskog Istoka. U jednom od poglavlja stoga se takva pozicija jasno izdvaja kao ključni nedostatak u usporedbi gospodarskih sustava. Naglašeno je da je ona jedna između nekolicine zemalja koje istodobno prolaze dva razvojna procesa, noseći se jednakom mjerom s troškovima i poteškoćama ratne obnove, kao i izbjegavanjem preživjelih značajki "pokojnoga" socijalističkog sustava i gospodarstva.

Polazeći od kulturnomodernizacijskih istraživanja i inovacije prisutne u tom okviru, i u ovom se zborniku na više mjesta pristupa kulturalnim vrijednostima i stavovima kao najprikladnijim pojmovima utemeljenja razlika u danim društvima i smišljanja strategija njihove upotrebe u analizama ekonomike.

Na samom kraju možemo samo reći da se prikazani zbornik dotiče krajnje izazovne tematike - najnovijih zbivanja u istočnoeuropskim društvima te da će, budući da je tiskan na engleskom jeziku, zacijelo biti zanimljiv i široj znanstvenoj publici, poglavito stoga jer ne okuplja analize samo jednog problema koji je spomenut u naslovu već je složeniji u pristupu određena čimbenika *Poduzeća u tranziciji*.

Enenad Karajić

DANI RUDIJA SUPEKA - GODIŠNJI SKUP HRVATSKOG SOCIOLOŠKOG DRUŠTVA

I ove se godine, 25. i 26. travnja, na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu održao tradicionalni skup Hrvatskog sociološkog društva "Dani Rudija Supeka", s temom "Zanat sociologa: primijenjena sociologija i hrvatsko društvo". Za simpozij je bilo prijavljeno 18 referata, a održano ih je 16.

Veliko svjetsko istraživanje vrijednosti koje se kontinuirano provodi u 83 države svijeta izvršeno je i na reprezentativnom uzorku hrvatske populacije krajem 1995. godine. Voditeljica projekta za Hrvatsku, Vesna Pusić, ovu je prigodu iskoristila za prezentaciju rezultata koji se odnose na demokratske vrijednosti u hrvatskom društvu. Polazeći od liberalno-demokratskih ideja, autorica na temelju 13 varijabli nastoji utvrditi kako građani Hrvatske percipiraju elemente demokracije u nas. Analiza varijance pokazala je da se grupe ispitanika različitih socijalnih, demografskih i kulturalno-vrijednosnih obilježja statistički značajno ne razlikuju u kritičnosti, dok multipla regresijska analiza kao prediktore percepcije demokratskih vrijednosti izdvaja stupanj obrazovanja i religioznost. Na temelju rezultata Vesna Pusić zaključuje da se Hrvatska nalazi u svojevrsnom preddemokratskom razdoblju u kojem su "čuvari" demokracije društva građani višeg stupnja obrazovanja i manje religiozni. Na kraju je izrazila i dozu optimizma uvjetovanu činjenicom da imovinski status nije prediktibilan kad se radi o kritičnosti prema demokratskim vrijednostima.

U radu Ivana Kuvačića, "O problemima postkomunističkog razvoja", naglašen je problem "elitnog ološa" koji se više-manje uspio infiltrirati u određene strukture vlasti u zemljama izašlim iz komunizma krajem prošlog i početkom ovog desetljeća. Od svih zemalja posebno je istaknuta Rusija sa svojim "elitnim ološem", jer u toj državi paralelno vladaju mafija i izabrana vlast.

I. Burić i S. Letica temom "Hrvatska javnost i Europa" ostavili su najjači dojam prvog dana skupa, čemu je pridonio i "napadački" nastup potonjeg. Nakon što je Burić iznio podatke istraživanja o stavu prema Europi u Hrvatskoj, Letica je iznio tezu o gotovo nevjerojatnoj eurofiliji Hrvata u ovom trenutku. S druge strane, hrvatska je elita izrazito eurofobna, što je suprotno odnosu prema Europskoj uniji u ostalim državama na kontinentu, gdje je elita jedan od najvećih zagovornika Europske unije, a prosječan građanin protivnik te ideje.

I. Tomić-Koludrović nastupila je temom "Odnos među spolovima : između mikro i ma-

kro pristupa". U svome radu ukratko je prikazala sociološke pristupe odnosima među spolovima koji nadilaze podjelu na makro i mikro. Ti pristupi promatraju odnose između muškaraca i žena kroz socijalno-strukturne i kulturološke odnose. Autorica je na kraju zaključila kako se pristup sociologiji spolova mijenja zbog toga što se mijenja i hijerarhija spolova u društvu, tj. dolazi do promjene shvaćanja uloga muškaraca i žena pa se stoga i odnosi među spolovima počinju promatrati kroz strukturalne i kulturološke odnose.

M. Mastilica ("Stavovi korisnika zdravstvene zaštite o reformi zdravstva u Hrvatskoj") je na temelju istraživanja provedenog 1994. govorio o reformi zdravstva koja, prema njegovim riječima, ide protiv korisnika zdravstvene zaštite, a to potkrepljuje rezultatima istraživanja. Reforma zdravstva u nas počela je 1990. godine i uglavnom se sastoji u racionalizaciji (smanjivanje troškova; zdravstveno osiguranje danas pokriva samo 5 posjeta specijalistu, 5 recepata godišnje itd.) i privatizaciji. Osim korisnika zdravstvene zaštite, u nezavidnom položaju nalaze se i sami liječnici - oni koji izdaju više uputnica i recepata nego što je dopušteno bivaju novčano kažnjeni, a sustavom privatizacije zdravstva liječnici su pred dilemom kako spojiti liječnika-humanista i liječnika-manadžera. Prema rezultatima istraživanja, 46% ispitanika smatra da je reforma zdravstva pogrešna i da neće postići značajne rezultate, a 21% smatra da će reforma uspjeti u daljnjoj budućnosti. Na pitanje kako reforma utječe na ispitanika kao pacijenta, 40% njih izjavilo je da reforma pogoršava takav njihov položaj. Na kraju Mastilica izvodi zaključak da je stav korisnika zdravstvene zaštite o reformi zdravstva u Hrvatskoj uglavnom negativan (42% ispitanika smatra da je u nas sustav zdravstva loš ili vrlo loš).

B. Čulig je u suradnji s K. Kufrinom proveo istraživanje "Profesionalne aspiracije studenata sociologije" na populaciji studenata sociologije Filozofskog fakulteta u Zagrebu (od ukupno 160 studenata anketirano je 149). Na početku Čulig postavlja pitanje kako to da sociologija u tridesetak godina svoga postojanja u nas uz ispitivanje raznih društvenih fe-

nomena nije ispitala samu sebe? Ovo istraživanje daje odgovor na to kako studenti sociologije, dakle budući sociolozi, vide svoj studij i svoju buduću struku. Istraživanje je pokazalo da studenti sociologije smatraju kako sociologija kao struka nema osobit ugled u društvu (sociologija je otprilike u rangu poljoprivrede ili studija prometa). Budući sociolozi smatraju kako sociologija treba imati utjecaj u društvu, odnosno da trebala ukazivati na društvene probleme i sudjelovati u njihovom rješavanju, ali istodobno misle kako ona nema mogućnosti za to. Rješenje problema popularizacije struke, pa time i njene prepoznatljivosti, vide u što većoj zastupljenosti sociologije u medijima, ali ne na senzacionalistički način (kako to nažalost danas jest) već znanstveno. Na kraju svoga izlaganja Benjamin Čulig zaključuje kako sociologija danas ima neopravdano nizak položaj u našem društvu i kako je treba što više popularizirati, ali tako da se pronade ravnoteža između tzv. pop-sociologije i ozbiljnih znanstvenih radova.

U referatu "Uloga sociologije i socijalne psihologije u osmišljavanju i realiziranju programa primarne prevencije zlouporabe droga u Splitu" Dražen Lalić donosi primjer praktičnog angažiranja tih dviju znanosti u rješavanju i objašnjavanju društvenog problema zlouporabe droga. Govoreći o problemu droge, prisutnom u nas već duže vrijeme, Lalić naglašava kako borba protiv njene zlouporabe počinje tek od nedavno, no ono što u tom programu nedostaje jest interdisciplinarni pristup (zajednički rad sociologa, socijalnih psihologa, socijalnih radnika, psihijatera itd.). U istraživanju problema droge, fenomena koji se mora kontinuirano istraživati, u nas se primjećuje nedostatak kvalitativnih metoda istraživanja koje su se u svijetu pokazale korisnim i uspješnim. Splitsko istraživanje, koje je provela skupina sociologa i socijalnih psihologa, pokazalo je kako su temeljne društvene institucije socijalizacije - škola i obitelj - zakazale, tj. njihov je utjecaj opao, dok je utjecaj grupa vršnjaka znatno porastao (naime, mnogi mladi počinju uzimati drogu zbog tzv. "dira", trenda koji se promiče među skupinama vršnjaka), a da program prevencije zlouporabe droga koji se provodi u Hrvat-

skoj (stalno naglašavanje negacije: "Samo reci ne", "Koristite mozak, a ne drogu" itd.) nije pokazao željene rezultate. Umjesto toga oni predlažu program primarne prevencije koji bi se zasnivao na osmišljavanju, oživljavanju slobodnog vremena te na modelu praktičnog znanja (što bolja edukacija o drogama) i modelu zdravog življenja. Lalić na kraju izvodi tri zaključka: 1) program primarne prevencije zloupotrebe droga nije moguće osmisлити bez interdisciplinarnih teorijskih i empirijskih istraživanja; 2) treba dobro proučiti odnose obitelji, trendova i grupa vršnjaka te socijalizaciju i pokušati razumjeti probleme mladih i 3) prevencija se ne može provoditi bez tih mladih kojima je upućena.

"Tranzicija i samoupravljanje" naslov je referata Branka Horvata u kojemu govori o tranziciji koja se u nas događa, pri čemu sam pojam tranzicije definira kao prijelaz u tržišnu privredu. Njegova polazna teza je da je u nas ta tranzicija napravljena još krajem pedesetih, početkom šezdesetih godina. Horvat tako izvodi zaključak da to što se danas događa nije problem tranzicije, već problem prijelaza u kapitalizam. Drugim riječima, tržišna privreda je moguća i uz samoupravljanje i nije nužno vezana uz kapitalizam.

Z. Malenica nastupio je referatom "Moralna kriza ili moralni rasap u hrvatskom društvu" u kojemu je bilo riječi o problemu moralne situacije u Hrvatskoj danas, te kako sociologija može pomoći u teorijskom osmišljavanju i analiziranju toga problema. Malenica tu izdvaja tri sklopa koji bi nam donekle mogli pomoći da razumijemo moralnu situaciju u Hrvatskoj danas. Prvi sklop vezan je uz razvoj i stanje moralne svijesti od 1945. do 1990. godine, u kojem je zbog velikih socijalnih transformacija došlo i do moralnih promjena. U to vrijeme mogu se izdvojiti tri morala ili vrijednosna sklopa koja istodobno postoje i djeluju: patrijarhalno-kršćanski, tzv. socijalistički moralni kodeks i građanski moral. Drugi sklop uzroka vezan je uz prve demokratske izbore 1990., kada se vrijednosni sklop mijenja tako da se postavljaju nove vrijednosti, a potpuno negiraju stare. Treći sklop je sam rat, ratna situacija i njihove posljedice na moralno stanje. Malenica zaključuje kako se ipak radi

o moralnoj krizi, a ne moralnom raspadu, te smatra, kako bi bilo bolje da se u razrješavanju moralne situacije ne uključi politička intervencija.

Rad "Stavovi i mišljenja naroda Srednje Europe o svojim susjedima: što misle Slovenci o svojim susjedima" M. Plenkovića dio je međunarodnog istraživanja s područja komunikologije koje se bavi interkulturalnom komunikacijom između država susjeda. U ovom radu ispitivao se stav Slovenaca prema svojim susjedima, dakle Austrijancima, Mađarima, Hrvatima i Talijanima, a ispitanici su trebali procijeniti slijedeće osobine tih naroda: radnost, slobodoljubivost, poštenje, poslovnost, političnost, discipliniranost, obrazovanje, kumpiranost itd.. Na kraju izlaganja povelu se diskusija o metodologiji istraživanja i o upotrebi statistike uopće te o mogućnostima provedbe takvog istraživanja u Hrvatskoj.

U svom referatu "Crkva kao nositelj ideje i prakse suživota u reintegraciji hrvatskog Podunavlja", A. Šundalić je pokušao procijeniti koliko Crkva može pripomoći u osmišljavanju suživota prilikom povratka prognanika u hrvatsko Podunavlje. Šundalićevo je mišljenje kako Crkva ima vrlo velik utjecaj i da je u stanju među prognanicima promicati ideju opraštanja i mirnog suživota nakon reintegracije. Svoju tezu potkrepljuje dugogodišnjom prisutnošću Katoličke crkve na prostoru Slavonije, crkvenim enciklikama te istraživanjem provedenim 1994. na uzorku od 600 ispitanika u kojem je bilo 94,6% katolika. Nakon izlaganja povelu se kraća diskusija o tome koliki je zaista utjecaj Crkve i je li u stanju promicati ideju opraštanja.

G. Črpić nastupio je referatom "Bližnji u perspektivi samoborskih srednjoškolaca" pripremljenim na osnovi istraživanja provedenog među samoborskim srednjoškolcima 1994. godine. Črpić kreće od Božje zapovijedi "Ljubi bližnjega svog kao sebe samoga" i u tom istraživanju konceptualizira tu zapovijed. U okviru istraživanja ispitivao se odnos prema bližnjem, odnos prema sebi samome, prema neprijatelju, Bogu, Crkvi, spolnoj etici te prema alternativnim vjerskim konceptima.

U referatu "Uloga škole u interakcijskim odnosima između roditelja i djece: osvrt

na empirijske rezultate sociološkog istraživanja provedenog u Splitu početkom 1996." A. Leburić se bavi problemom interakcije učenik-roditelj-škola. Uzorak na kojem je provedeno istraživanje predstavljali su svi splitski učenici od petog do osmog razreda osnovne škole te njihovi roditelji. Polazeći od važnosti obiteljskog *backgrounda* u daljnjim procesima obrazovanja i uspjeha u životu, autorica ističe sljedeće karakteristike današnje obiteljske zajednice u Hrvatskoj: promjenljivost, dinamičnost i ugroženost. Opća hipoteza je pretpostavljala narušavanje obiteljske homogenosti. Ipak, rezultati govore da još uvijek postoji jaka orijentiranost u odnosu roditelj-dijete, da odgojno zapaštene djece gotovo nema u uzorku. Autorica zaključuje da osiromašenje obiteljskih sredina tj. radikaliziranje percepcije roditelja o vlastitom načinu života implicira ili podrazumijeva istovjetna shvaćanja o naravi i karakteristikama trenutnih društvenih odnosa kao i temeljnih obilježja društvenog sustava.

Za razliku od prošlogodišnjih simpozija, ove smo godine imali priliku pribivati i jednoj vizualnoj prezentaciji. Riječ je o kraćem dokumentarnom filmu pod nazivom "Ekološka područja i ratna razaranja u Hrvatskoj". Scenarij je potpisala Branka Bijelac, a u pripremi materijala sudjelovala je i ekipa Hrvatske televizije. Autoričina je namjera bila prikazati jedan od najgorih ekocida, koji se dogodio u Hrvatskoj. U filmu je dan presjek događaja koji su uslijedili nakon ratne agresije i slikom je vjerno predočeno što je sve sposobna učiniti ratna mašinerija u rukama čovjeka. Uništene prirodne ljepote kao i kulturno-povijesna baština samo su dio ratne tragedije.

Još jednu interpretaciju rezultata istraživanja vrijednosti u Hrvatskoj ponudio je A. Štulhofer u svom referatu "Postmaterijalizam, seksualnost i hrvatska stvarnost". Poseban naglasak stavio je na postmaterijalističke vrijednosti koje su u razvijenim zapadnim zemljama sve izraženije, osobito u mladim

dobnim skupinama. Podaci istraživanja provedenog u Hrvatskoj govore da je broj "postmaterijalista" tri puta manji od broja "materijalista", a radi se uglavnom o mladim, bolje obrazovanim ljudima, viših prihoda (oba su spola podjednako zastupljena). Moguće objašnjenje ovakvog omjera, autor nalazi u lošoj ekonomskoj situaciji kod nas. U nastavku izlaganja Štulhofer je ponudio interpretaciju spolnih razlika u stavovima o različitim dimenzijama seksualnosti.

V. Puljiz, u radu "Socijalni procesi i kriza mirovinskog osiguranja", govorio je o mirovinskom osiguranju u Hrvatskoj i njegovoj krizi. Danas je u Hrvatskoj odnos umirovljenih i zaposlenih osoba 1:1.4, što je uzrokovano velikom nezaposlenošću te velikim brojem prijevremeno umirovljenih. Takav omjer veliko je opterećenje i za zaposlene i za umirovljene. Puljiz je ukazao i na to kako rješenje krize mirovinskog osiguranja u nas nije moguće preko privatnih mirovinskih fondova.

Po završetku simpozija održana je skupština Hrvatskog sociološkog društva na kojoj je izabrano novo predsjedništvo na čelu s Vjekoslavom Afrićem kao predsjednikom. Čuli su se i brojni prijedlozi za buduće projekte HSD-a, među kojima je bio i prijedlog da se raspiše godišnja nagrada HSD-a. Nakon skupštine, u Domu sveučilišnih nastavnika organiziran je domjenak za članove društva i studente sociologije.

Na žalost, niti ove godine ne možemo reći da je posjećenost simpozija bila zadovoljavajuća, što se donekle može pripisati i činjenici da se u Goethe institutu u isto vrijeme, dakle 25. i 26. travnja, održavao simpozij s područja socijalne ekologije, koji su zajedno organizirali časopis "Socijalna ekologija" i spomenuta institucija.

Marko Popović
Iva Ilić
Dražen Šimleša